

Wychodzi codziennie o godz. 3ciej po południu.

Przedpłata wynosi:

MIEJSCOWA kwartalnie	3 zlr. 75 cent.
miesięcznie	1 „ 30 „
Tygodnik Niedzielnym kwart.	— „ 20 „

Z przesyłką pocztową:

W państwie austriackim z Tygodnikiem Niedzielnym	5 zlr. — cent.
do Prus i Roszji niem.	4 tal. 15 sgr.
do Szwecji i Danii	6 „
do Francji i Anglii	23 franków.
do Włoch	25 „
do Belgii i Szwajcarii	18 „
do Turcji; ks. Naddun.	18 „

bez Tyg. Niedz.

GAZETA NARODOWA

Numer pojedynczy kosztuje 3 cent.

Manuskrypta nie zwracają się, lecz bywają niszczone.

Przedpłate i ogłoszenia przyjmują

We Lwowie: Biuro Administracji Gazy Narodowej przy ulicy Nowej pod liczbą 291. W Krakowie: Księgarnia Józefa Czecha na rynku. W Paryżu: na całą Francję jedynie p. Ludwik Płoski, rue des Tournelles, 20. We Wiedniu: p. Alojzy Oppelt, Wollzeile, 22; takżeż pp. Haasenstein & Vogler, Wollzeile 9. W Frankfurcie nad Menem i Hamburgu: pp. Haasenstein & Vogler.

OGŁOSZENIA przyjmują się za opłatą 6 cent. od miejsca objętości jednego wiersza drobnym drukiem, oprócz opłaty stemplowej 30 cent. za każdorazowe umieszczenie.

LISTY REKLAMACYJNE nieopieczowane nie ulegają frankowaniu.

Broszury przedwyborcze.

Nie bogata jest nasza literatura przedwyborcza — nie zarzucono nas programami, systemami, odczwaniami. — Poza obrechem codziennej literatury periodycznej, mamy zaledwie dwie broszury do wskazania czytelnikom naszym: „Przed wyborami“ dr. Białoskórskiego i „Kilka prawd z dziejów naszych“ znanego historyka Szujskiego, a i one właściwie nie są owocem ostatniej chwili, lecz rezultatem procesu myślenia, jaki się w kraju naszym od półtora roku odbywa. Nie znajdzie nikt w nich szczegółowych programów i wskazówek, zarysowujących ogólnie tylko stanowisko nasze w obecnym krytycznym momencie; tak dalece zaś jest prawda, że są rezultatem całonocnych, mniej więcej ogólnych w kraju refleksji, że choć ukazały się na dwóch krańcach Galicji, choć odmienny ich rodzaj publicystyczny, to rdzenne myśli prawie w jednaka są formie odziane.

Myśl zasadnicza obu tych broszur jedna, a mianowicie, że w obecnym przeobrażeniu Austrii my Polacy z Galicji czynne powinniśmy zająć stanowisko, starając się wpłynąć na odnowienie starego państwa wszelkimi siłami, jakie w nas jeszcze długa niedola pozostawiła. Pan Szujski obowiązek ten wyprowadza z tajników historii naszej i stawia go na stanowisku patriotycznym i narodowym. Dr. Białoskórski wypowiada zarazem, że obowiązek ten wypełnić możemy, i lekko zarysowuje sam sposób wypełnienia.

Prawdy historyczne p. Szujskiego są prawdziwymi brylantami, dobytemi ze skały dziejowej na pożytek dnia powszedniego. Siegnął on aż do głębin dziejów naszych, nie jedną bolesną stronę zatargął, aby pokazać, że padliśmy brakiem rządu, ładu i sprawiedliwości, że śmy padli grzechami własnymi, nierządami, ludu uciemiężeniem i zubożeniem na kwestję bytu naszego; a podnieść się z tego okropnego upadku, możemy tylko własnym staraniem, własną pracą; że nadeszła chwila zerwać z szluzami środkami, jać się organicznego odbudowania społeczeństwa, i dziejowego postąpienia naszego nie zapominać nawet w monarchii, której Bóg analogiczną dał misję i której ludów los obojętnym być nam nie powinien.

Punkt wyjścia broszury p. Białoskórskiego jest bardziej praktyczny. „Narodowość nasza, powiada, ugniatana coraz bardziej w Roszji i Pru-

sach, narażona jest na ciężkie szkody, więc jest, to obowiązkiem narodowym, dążyć całą siłą do utworzenia sobie w Austrii bezpiecznego portu swobodnego życia narodowego.“ Z tego punktu wychodząc, dąży aby wypowiedzieć, co leży w poczuciu wszystkich. „Biedne poranione ciało nasze czuje burzę, która od Północy grozi ludzkości — z tem ostrzeżeniem i przykładem upadku własnego w podobnej chwili przyjścia, stajemy przed rzadą i ludami Austrii. Nie żądamy od nikogo ofiar i poświęcenia, tylko uznania praw i połączenia sił ku wzajemnemu bezpieczeństwu.“

Jakie zaś ma być to połączenie sił, autor szybko przebiega, żądając aby delegacja sejmowa do nadzwyczajnej Rady państwa zawarowała jak najszerszą autonomię kraju, pozwalającą wszelką swobodę rozwojowi sił i ducha narodowego, aby zastrzegła współdziałanie nasze w sprawach państwowych a usunięcie wszelkiej niemieckiej oechy w kraju naszym, aby wskazała monarchii grożące niebezpieczeństwo, złamała złowróżbną klękę centralistów wiedeńskich, aby wykazała, że Austrija nie mogąc się stać jednolitą, musi wewnątrz siebie przenieść i przyjąć ideę wieku, ideę równouprawnionych narodów, bo ta centralizacja, która, uzupełniając myśl słowy pana Szujskiego, trafiła na nieprzełamany opór praw historycznych i narodowego poczucia, to niby kaslowość, która dawną Polskę zgubiła, to jej nietolerancja, jej ciasna polityka na zewnątrz i wewnątrz. Dla tego delegacja powinna odepchnąć wszelkie zachcianki pogwałcenia tej idei wieku, choćby nawet ono połączenie było z idejowym przywilejem dla Galicji. Na tak dopiero położonej podstawie równouprawnienia ludów w Austrii, gorąco się przyłożyć powinna do stworzenia rządu silnego, przejętego misją państwa, z ożywczo ideą szerokiej wolności, potężnego zaś zadolwieniem podwładnych narodów.

My Polacy, podług p. Białoskórskiego, nie tylko powinniśmy, lecz możemy podjąć postanowienie odnowienia Austrii: „My Polacy, stojąc zdala od rządów Austrii do ostatniej chwili, straciliśmy wiele, ale zachowaliśmy się od pożądanego płaszczenia przed przemocą. Czego na nas nie wymuszono gwałtem, czego nie czyniliśmy dla Moskwy, to dziś przynosimy dobro wolnie dla rodzącej się wolnej Austrii w interesie naszym, ale niemniej w interesie ludów i państwa.“ — Przychodząc z ideą równouprawnienia, na której niki nie stracił nic z tego,

co mu się słusnie należy, przynosimy Austrii na zewnątrz nasze sympatje Zachodu, nasze prawa i siły na Północy. Biada nam wszystkim, gdyby głosu takiego nie wysłuchano, biada, gdyby państwo, liczące 30 milionów mieszkańców i pełne niespożytych dotąd materiałów bogactwa materialnego, ratować się nie umiało, choć do ratunku potrzeba tylko nieotrwożenia sił na walkę wewnętrzną przeciw jarzmu, wkładanemu przez jedną część składową — na resztę społeczeństwa.“

Lecz i w takim fatalnym razie oba autorowie radzą, abyśmy wypełnili zadanie nasze, bo tego chce nasza misja dziejowa, bo okazawszy światu naszą zdolność do pracy organizującej — skutecznie wrócimy do załatwiania w domu naszych kwestyj wewnętrznych w sposób liberalny, odpowiednio szerokiej polityce narodowej.

Przeciw myślowi podobnym nie mamy do powiedzenia, i nie inaczej też od roku przeszło, to jest od pierwszych zmian w Austrii, występujemy w dzienniku naszym — lecz nie pojmujemy, żąd u autorów obawa, czy kierunek ich dosyć ogólnie zostanie pojęty, żąd niewiarą do nas samych — żąd teoria pana Szujskiego o dwóch kierunkach w kraju? Jeśli ferwor patriotyczny dla tej myśli dotąd nie wre u nas — to niech p. Szujski spojrzy po za chwilę obecną i zobaczy, ile to czynników dziejowych, oprócz pracy ludzkiej na różniocie dzisiejszej sytuacji wpływało — a programat, któremu służymy, aby się stał istotnie narodowym i jako taki rozbudził zapal gorący w piersiach całego ludu, potrzebuje widoczniejsze przyniesienie owoce, i los jego w znacznej części zależy od oca, jakie znajdzie głos nasz w sklepionych państwie i u ludów monarchii, w znaczniejszej zaś jeszcze od godności, namaszczenia i umiejętności, z jakimi spełni zadanie swoje delegacja polska we Wiedniu.

Naprawdę pan Szujski dzieli drogi narodowe na prace organiczne i konspiracje, i zaklina, że droga konspiracji zamknięta. Naprawdę, aby usprawiedliwić ten podział i przeprowadzić go przez ciąg dziejowy, stwarza teorię harmonii między rządem z jednej a ładem i sprawiedliwością społeczną z drugiej strony. Oba te pojęcia do jednej należą kategorii, idą łącznie i nie harmonii między nimi nie narusza — a konspiracji dla konspiracji żadna potrzeba reform społecznych nie usprawiedliwi. My groźby z tej strony nie widzimy żadnej, i wolimy, jeśli

ma być mowa o ubliżającym nam usprawiedliwianiu przeszłości, kłómaczenie pana Białoskórskiego: „dopokąd trzymano nas w więzach i ciemności, siła, żyjąca w narodzie, musiała objawiać się w formie wrzodów i jęczu, wolność i światło nauczy nas rachować się z siłami, i do dotychczasowej legoci si i odwagi doda przeznacności i wytrwałości.“

W rzeczy też samej, znamy po wszystkie czasy tylko jedną drogę służenia krajowi, a to, drogę służenia z zupełnym zaparciem siebie tak, jak interes narodu wymaga.

Z bratnim współczuciem przypominamy p. Szujskiemu słowa broszury jego, że trzeba uwierzyć, iż pierś narodu miarą Fidasza nie krawca ukuta, i dodamy, że zdrowy instynkt, który w niej przetrwał zle wieki, zachcianki obce interesom narodowym, ze wstrętem odepchnie.

Przyklaskujemy z całej duszy słowom jego, że jak narody zabijają się czynami, tak i powstają czynami, że polityka negacji jest żadną polityką, że każdy naród tym tylko stał i kwitnął, że bez siebie o sobie radzić nie pozwolił, że zamiast protestować, działał.

Do działania na pożytek i odbudowanie wycieńzonego bezsilną walką narodu wołamy wszystkich, — uchylających się od niej dla jakichkolwiek względów nie nazwiemy ani konspiratorami, ani ludźmi idei rządu, jak się p. Szujskiemu opieszale nazwać podobało, lecz odsłepcami.

Powodzenie programatów naszych, ba, nawet pożytek z nich widzimy wtedy tylko, gdy jak najmniej będzie uchylających się, — i dla tego z bijącym sercem oczekując rezultatu wyborów i otwarcia sesji sejmowej, kończymy przestroga p. Szujskiego: Nie ma czasu na walkę stronnictw, czas na działanie całego narodowego obozu!

Już po napisaniu dzisiejszego artykułu wstępnego dochodzi nas Dziennik Lwowski wraz z programem politycznym szanownego historyka naszego, p. Henryka Szmitta. W programie tym nie znajdujemy nic nowego, ani nie odmiennego od broszur nawet, dziś rozbieżnych przez nas; przebija tylko dziwny ton cierpkości i gorczy. Lecz to smutniejsza, że Dziennik Lwowski li tylko ten ton podnosi, i zaprawiwszy nim frazesy broszury, Uwagi pana Szmitta stawia jako niby program demokratycznej par-

Powstanie polskie z roku 1863

z komentarzem Machiawela.

Zestawili

Dr. Ludwik Wołski.

(Ciąg dalszy.)

Zdawało się zrazu, że imponujące objawy narodowego poczucia także i pod politycznym względem wielkich dopnia rezultatów. Przeżrana Moskwa uciekla się do rodzimej swej broni. Pieć ofiar padło na warszawskim bruku, a na widok ich krwi każdy zaprzagnął stać się także ofiarą. Ta pogarda śmierci, ta gotowość na męczeństwo, ta pieśń modlitwowa pośród karabinowych salw — wszystko to uderzyło swą wzniosłością samych nawet Moskali. Bezsilna już broń wypadała im z ręki i — postanowili dać Polsce reformy.

Reformy! Niech nam powie Machiawel, czego po nich można się było spodziewać. „Przedewszystkiem — powiada ten mędrzec — przedewszystkiem powinien panujący tak się zachowywać wobec swoich poddanych, aby nie dostarczono w nim zmian w miarę pomysłowych lub niepomyślnych okoliczności... Niech nikt nie czeka aż na chwilę niebezpieczeństwa, aby pozyskać dla siebie następ... bo tłum nie powie, że to od ciebie ma to dobrodziejstwo, ale że je zawiódła twym nieprzyjęciem; będzie się lekko niestannie, abys po usmiechnięciu niebezpieczeństwa nie odebrał mu dobrodziejstwa, przymtu-sem z twej ręki wydartych, i do żadnej zgola nie będzie się poczuwać wdzięczności.“ (1) Jeśli więc większość narodu odepchnęła te reformy, to nie tyle nam ludzi obwiniać, co raczej odwieczną naturę ludzką; nie tyle utyskiwać na indywidua, ile na fatalność, która złamała łaskę nad organicznymi pracami, wymawiając nieublagane „zapóźno!“

Gdybyż przynajmniej Moskwa szczerze była wstąpiła na drogę prawa i sprawiedliwości, ale dała ona ten według Machiawela „w każdym państwie najsmutniejszy przykład, że stworzyła

prawo, a przeciw go nie zachowywała.“ (2) Straciła ona nado wszelką powagę garderobowymi dekretami przeciw żądobie i strojom narodowym, i utrzymywała umysły w ciągłym rozjątrzeniu, wdzierając się we wszystko, ograniczając na każdym kroku osobistą wolność obywateli, oddając ich na łaskę policji i kozackwa, i upokarzając ciągle wszystkich bez różnicy. „Najsmutniejsza to rzecz — powiada Machiawel — jeżeli rząd w jakim państwie ustawicznymi zniewaniami zraża sobie obywateli i rozbudza w ich sercu coraz to nowe przyczyny do niechęci... Nie niebezpieczniejszego nad takie postępowanie, bo ludzie zaczynając drzeć o siebie samych, starają się bądź co bądź o ochronę przed niebezpieczeństwami; śmiałości ich wzrasta, a niebawem nie już nie powstrzyma ich usiłowań.“ (3)

Topniały więc z każdym dniem szeregi patriotów, chłodno na rzeczy się zapatrujących; wir zaczął porywać nawet starców o białych włosach, gdyż — jak powiada Machiawel — „spryszczenia zwykły pochodzić od nie wielu gorących ludzi, żądzą zemsty palających...“ ale uczucie to z każdym dniem nowych nabywa sił, jeżeli rząd powszechną jest otoczony nienawiścią.“ (4) Ruch, z razu samorodny i bezwiedny, zaczął się coraz wyraźniej przeistaczać we wielkie spryszczenie, świadome siebie i ostatecznych swych celów. Nie ludzie temu byli winni, ale odwieczne prawidła, według których rydwan historii się toczy.

W miarę jednak postępującego rozwoju wypadków, zaczęły się wyróżniać wybitniej dwa wielkie narodowe stronnictwa: partja białych i partja czerwonych. Nie wierzyli biali, ażeby wolność dała się wzięść szturmami, aby ją można zdobyć jedną chwilą zapala. I oni także ojczyznę nieli na myśli, ale chcieli zapracować sobie na nią, zapracować pracą całego życia, może kilku pokoleń. Dla czegoż upadł ten prad? Posłuchajmy Machiawela. „Ludzie — powiada on — mają wrodzony pociąg do wszystkiego co nowe, osobiście zaś do przedsięwzięć śmiałych przez młodzież wykonywanych... Rzucają się oni na oślep tam, gdzie odwaga zdaje się im polyskiwać... i widząc w jakimś postanowieniu pozory wielkoduszności, nie dadzą się powstrzy-

mać, chociażby własna ich i kraju ruina kryła się pod złudnemi temi pozorami.“ (5)

Na taki obłęd jest jedna tylko według Machiawela rada. Oto mówiąc jego słowami: „Lud chociaż pogrążony w niewiedomości, zdolnym jest przeciw pojąć prawdę i łatwo jej uwierzy, jeżeli mu ją odsłoni... mają świątly, którego enota stała się powagą... i który na zupełne ludu zaufanie zasłużył.“ (6) Ale u nas niestety nie było takich powag; nie było ludzi niewątpliwego narodowego charakteru, którzyby postiwili w długoletniej pracy, jedynie dobro kraju na oku mającej. Stronnictwo prac organicznych, stronnictwo takzwane białe, było związane dopiero od wczoraj; program jego choćby nawet najzławniejszego, był świeżo zaimprovizowany; też w szerokości tego programu nie chcieli użyć, zwłaszcza że kompromitowali go często intruzi, ludzie pod narodowym względem nijacy, którzy się koniecznie chcieli gdzieś pomieścić, a którym obóz białych pozwalał być ciurami a nawet stawać niekiedy w szeregu.

— Myśmy młodzi — wołali czerwoni — ale myśl nasza „stara jak serce wolnych.“ Przeszłością nam stuletnia walka za ojczyznę; rekojmia za nas nasz zapał i gotowość spłonać na narodowym ołtarzu! Wy sami za młodu byliście takimi! A jeżeli dziś na starość inną głosicie wiarę, jeżeli się odwołujecie do waszej przeszłości, do wieku i doświadczenia waszego, to powiedźcie, gdzie przeszłość waszej idei? gdzie ślad żeście żyli dla niej? A wczoraj coście robili? czy bronili wam kto pracować dla tej myśli, z którą dziś na sztych wyjeżdżacie? czyż nie wolno wam było dźwigać kraju pod materialnym i moralnym względem? Ale spaliście przez wiek cały, a dopiero dziś, gdy „wzbiera czyna fala, wy stary kładziecie się na wspank kamieniem“ i podajecie nam cacko, któremu na imię „praca organiczna.“ Nie dziś już czas na taką pracę; cały wiek był na nią; dziś naród chce czyny i będzie miał czyn!

Takięto wówczas staczano walki; takie sobie czyniono rekryminacje. Wyrzucenia czerwonych były słuszne jako wyrzut, ale jako poli ezny drogokaz mylne. Prawda, że przeszłość była zmarnowana, ale z tego nie wynikało jeszcze, że już nie czas na sieję...

Ale wszystkie argumenta ad hominem mają to do siebie, że rozstrzygają na razie dyskusję, a równocześnie przekonują do reszty nawet tych, którzy sami takiego argumentu użyli. Czerwieni coraz bardziej szli góra, bo przeciwne stronnictwo nie miało w narodzie przeszłości i nie mogło się oprzeć na wyrobionej stale opinii. Z czem więc było białym wyjeżdżać na harce? Czy może ze wspomnieniami dawnych kłesk, nierozważnym porywoem towarzyszących? ale wspomnienia te spotęgowały chyba żądze odwetu... Czy ze wzmianką o doświadczeniu, właściwym dojrzałości wiekowi? ale jeżeli same czyny nie świadczą, to żaden młody nie będzie uważał doświadczenia starości za synonim na mądrość, lecz jeno za „bawelnę w uszach od ludzkiego jęku...“ Czyż nieli wreszcie biali apelować do zdrowego rozsądku? ale ten rozsadek trzeba było poprzednio odpowiedniem rozwinąć wychowaniem i karmić go właściwymi przykładami; inaczej zaś, zwłaszcza w chwilach tak gwałtownych, będzie rozsadek uchodzić za teherozstwo, i mówiąc słowami Machiawela „niepodobna będzie skłonić ludu do postanowienia, mającego pozor trwożliwości... chociażby pod temi pozorami było ukryte rzeczywiste dobro a nawet zbawienie kraju.“ (7)

Ale idmy dalej za naszym autorem. „Najczęściej — powiada on — wykrywają się i przytłumiają spiski w samym zarodzie; a jeżeli się niekiedy zdarzy, że liczni spólnicy przez długi czas tajemnicy dochowają, to należy to uważać za rzecz prawdziwie cudowną.“ (8) Cudowną rzeczą oczywiście była organizacja komitetu a później rządu narodowego! Cały kraj obejmowało olbrzymie spryszczenie, wszystkim wiadome a nikomu przecież nieznanie, otoczone urokiem tajemnicy, grozą postrachu i ślepem ze wszech stron posłuszeństwem.

Uczul moskiewski rząd, że mu się ziemia z pod nóg usuwa; nie mógł już liczyć ani na swoje urzędy, ani na swoją policję, ani nawet na wojsko swoje; widział obok siebie inną potęgę, wyrastającą mu po nad głowę; przeczuwał niedaleki wybuch, i idąc za radą Machiawela postanowił go uprzędzić.

Nastąpiła więc proskrypcja pod nazwą rekrutacji; miano porwać nocą kilkanaście tysięcy

